

BARCELONA BOMBEJADA

Las circunstancias que havém atravessat en la expectativa de que 'ns vingués á fer una visita, gens agradosa, una de las escuadras nort-americanas, nos impulsá á buscar algunas notas referents als bombeigs que ha sofert aquesta capital. Avuy, que per aquest cantó ja podém estar més tranquils, las publiqué m ab lo sol y únich obgete de que recordant aquéllas páginas ben tristas de la historia pátria, nostres compatricis y fins los que no ho son se fassan càrrech del benefici gran que havém obtingut del cel no havent passat á esser una realitat los propósitos dels nostres enemichs y traguém d'ellas també una profitosa consecuencia.

Barcelona es, sens dubte, una de las poblacions del mon que més cops s' ha vist acorralada per enemichs y també algunas vegadas per los que realment no ho eran. Sos primers pobladors se veuhén embestits per altrass rassis, fins á tant que, constituhida en capital de la Laletania, los cartaginesos s'apoderan d' ella y tal volta li donan nom; los romans la prenen á aquestos y la fan colonia *Faventia, Julia, Augusta*. En lo any 414 de la era actual, la gran mestressa del mon deixa de serho de Barcino, puig l' han triada pera esser cap de sa monarquía 'ls goths, que durant un período de prop de tres

centúrias han d'extendre son domini per tota la península ibérica; en lo 713 relleva aquella nissaga decandida pel vici y vergonyosament vensuta en las ayguas del Guadalet un' altra de més forta y més feréstega, procedent del continent africá, aixís com aquella era vinguda del Nort d' Europa. En lo 770 es conquistada per los franchs que, aten s á la veu del emperador Carle-Many, qui veu una amenassa contínua pera la seguretat d'aquells estats polítichs que hi ha á l'altra banda dels Pirineus, vol allunyar aquella gent tant com li sia possible de son reyalme y, en consecuencia, ajuda als fills d'aquest país en la tasca de reconquistar la patria; pero poch dura aquesta possessió, puig no han passat tres anys quan torna á esser mahometana la antiga Barcino. En lo 801 ve contra ella Lluís lo Piadós primogénit d'aquell gran monarca ab l' objecte de que torni á ser venerada en los profanats altars la Santa Creu del verdader Redemptor; pero no havían passat onze anys que Abderrahman ben Alhaken se presenta, y lo mateix que son fill, qui porta 'l nom molt semblant, poch després també acut á dominar la tan cobdiciada plassa. Guillem de Tolosa, per compte de Pepín, qui s'ha revoltat contra Carles lo Calvo, en l' any 848 logra péndrela dels moros. Aquestos tornan á possessionarsen trayentla del domini d'aquest últim citat monarca, seguint las ordres de son capdill Muhamad Abis-Abdalá en lo 852, y dels quals, á no tardar gayre, passarà altre cop á mans dels franchs. En la décima centúria encara tornan los sectaris mahometans en lo any 914 y en lo 985. Capitanejats aquesta última vegada per lo terrible Almanzor, lo comte Borrell es desastrosament vensut en lo plá de Matabous, y si vol tornar á possehir la capital de sa soberanía te de refer sas aniquiladas forsas Afortunadament ho logra y al cap de pochs mesos logra desallotjar á sos enemihs y aixís pot trasmetre á sos successors aquella corona cada dia més brillejant ab la qual ornarán sa testa en la successió dels temps los reys d'Aragó y d'Espanya. Y al arribar aquí, si que trobém un paréntesis de trescents setanta quatre anys, per poguer veure de nou amenassada la capital del Principat.

En efecte, fins al 1359 no vé ningú contra ella. Ha prosperat tant com á cap de la nacionalitat catalana confederada ab lo reyalme aragonés, que de casi totas las nacions es res-

pectada, atesa y temuda; las que no están ab ella aliadas, buscan sa amistat y si alguna temerariament segueix diferente conducta, pot molt bé succehirli lo que á aquellas naus castellanas que, molt pressumptuosas, se presentan á aquest port per plantar i cara y que vergonyosament tenen de retirarse ab la única gloria pera son rey y senyor en Pere 'l Cruel de poguer dir que sos barcos han sigut los primers en probar los efectos de la artillería la primera vegada que se 'n ha fet us á Espanya en un combat naval. Després venen los memorables sitis dels anys 1472 1641 y 1651. Lo primer es corresponent al regnat de Joan II d' Aragó y 'ls altres dos al de Felip IV, aques's mal aconsellats monarcas que al cap y á la fi han de reconeixer que no per esperit rebech, sino ab rahó y justicia, se 'ls ha oposat tot Catalunya. Molta tela hi hauria si tinguessim de deturnarnos en relatar aquells dos períodos en que toparen lo poder real. que cada dia 's feya més exigent, y las llibertats populars, que anavan sent á cada pas menys atesas per tot arreu. Pero com tampoch entran de plé en lo tema que 'ns havém proposat, los passarém de llarch.

Per veure Barcelona bombejada s' ha d' arribar á aquella época en que la Fransa tenia guerra declarada á Espanya, á Alemania, á Anglaterra, á Brandeburg, á la Saxonia y al Palatinat. Havém de veure entrar á nostra terra al duch de Noailles ab un exércit nombrós, anant subgectant bona part de nosres pobles y vilas y en vista de que la capital s' obstina en reconeixer per soberá á Lluís XIV, llavors aquell general procurarà tenir per forsa lo que de grat no se li vol accedir. Una escuadra composta de 20 galeras, 12 naus de gran port, 3 balandras y bon nombre de barcos més petits, arribada lo dia 10 de Juliol del 1691 s' ha colocat á una distancia apropiat porque 'ls tirs dels canons y dels morters fassan son degut efecte. Desde las set del matí fins á mitjdía y desde dos cuarts de quatre fins tocadas las set del vespre, son enjegadas sobre la ciutat 500 bombas y al endemá, desde las vuyt del matí fins que 's fa fosch hi cauhen 800 projectils de totas mides. Massot diu que foren 700 las bombas que 's varen tirar. Los estragos destructors ocasionats aquells dos dias varen ser considerables. Per esser la primera vegada, 'ls barcelonins pogueren ferse bon cárrech de que 'ls efectos d' un bombeig eran ben terribles. En lo barri de Ribera solsament 200 casas

varen ser destruhidas; entre 'ls edificis públics enrunats hi hagué la Aduana y entre 'ls que, apesar de que varen sufrir molts danys, ab tot se mantingueren fermes, no deu olvidarse la iglesia de Santa María del Mar que quedá casi sense vidres en sos finestrals, malmesas las orgas que llavors posseía y ab molts altres desperfectes en varias parts del edifici. Bofarull fa constar que, si be va arribar á temps la armada espanyola que manava 'l comte d' Aguilar pera molestar á la enemiga, no va fer res en tal sentit.

No sabém perque va pararse 'l bombeig al cap de dos dias d' haver comensat. Lo que sí sabém es que en 1697, encara durava la guerra y que 'l rey Cristianíssim va donar ordres de que la ciutat de Barcelona fos conquistada y que llavors la cosa fou molt més séria. Be havia donat confiansas l' excelentíssim virrey y capitá general del Principat D. Francisco de Velasco de que no 's tiraría sobre ella cap bomba; pero á 28 de Maig comensá á véures per la part de Llevant la silueta d' uns barcos que feya sospitar que no venían pas ab gayres bons intents y á fer quedar malament á aquell bon senyor. Com més s'acostavan més s'anavan convencent los barcelonins de que no s' equivocavan. A la matinada del dia 5 de Juliol, mentres per terra s' acompanyan las tropas desembarcadas al voltant de la ciutat, ans que no li tanquin lo pas y per estar sens dubte més segur, Velasco, acompanyat de 2,000 cavalls, deixantne 1,300, sortía de la ciutat dirigintse á Martorell dont establía son cuartel. Veritat es que va passar alguns dias á Sant Feliu de Llobregat y que fins s' arriscá á venir una vegada á Barcelona per estarshi pocas horas, pero quan las circunstancias se posaren més críticas, de Martorell passá á aposentarse á Esparraguera, disposat á marxar al primer moment cap á Tarragona, ab tot y haver manat que se li enviés part de la artillería de montanya que hi havia en la plassa sitiada y á la que sols havían deixat los sitiadors entrada y sortida per la part del Portal de Sant Antoni. Deu dias després, mentres s' arreglavan las baterías que havían d' atacar los baluards de Sant Pere y Portal Nou ab sos 56 canons, 18 morters y altres pessas més petites, aquella armada composta de 14 grans naus, 30 galeras, 3 balandras disposas per bombejar y 80 barcos de menys port, eomensava la terrible tasca de bombejar secundant la d' aquell exércit que comptava 18 mil ho-

mes de peu y 600 de cavallería, sens los arillers que, per lo que queda consignat, se pot entendre que no serían massa poch. La guarnició de la plassa no era de gayre més que de 7,000 soldats, los quals no podían comptar més que ab l'apoy moral del paysans, que no podían proporcionárlshi 'l material, puig inutilment s' havia demanat lo competent permís pera organisar la Coronela y que sols se concedí cap á las derrerías del siti, ab l' auxili exterior que poguessin prestarli los sometents de las poblacions vehinas que ab dos mil soldats d' infantería discorrían per las montanyas que hi ha des de 'l Coll de Moncada fins á l' altra part del Llobregat, mentres no arribessin aquellas forsas que anavan venint particularment d' Italia, pero que encara no havían arribat.

Quan se pogué organisar aquella forsa ciutadana, l' esperit del exércit defensor ja pogué animarse, puig que 'l vehinat va pëndres la defensa de la ciutat ab tant de valor y decissió, que fins las donas se portaren heróycament. Pero havia anat passant lo temps; s'havía arribat als últims de Juliol y's parlava de que no hi havia altre recurs que capitular contradiñt la voluntat popular que pensava de molt diferente manera. Pero vulgas no vulgas, la ciutat va esser entregada als 15 d' Agost. Desde aquesta diada fins al 4 de Janer del any vinent 1698 en que las tropas francesas varen sortir en virtut del tractat de pau fet á Ryswich. Barcelona y Cataunya foren francesas.

La ciutat al capitular no presentava altre aspecte que 'l de una població abandonada y destruida, perque la vida s'hi havia fet insoportable. A 2 500 pujava lo nombre de las casas particulars enrunadas; los millors edificis públichs se presentavan á la vista ab sos sostres foradats, ab sas parets acribilladas de balas; los convents inhabitables perque, 'l que no havia caygut, estava á punt d' ensorrarse, y no hi havia siti hont no s' hi vejessin senyals terribles de las 22.000 bombas y 100.000 tirs de canó que durant dos mesos s' havían anat tirant de nit y de dia, per mar y per terra á la ciutat que si havia ab lo Principat volgut esser francesa alguns anys endarrera, are á la forsa, hauría preferit arribar fins al últim sacrifici avans que entregarse á Fransa y reconeixer per son soberá á Lluís XIV.

Mort Carles II, l' Encisat, se suscita la cuestió respecte á qui correspon la corona d' Espanya. Catalunya se persua-

deix de que 'l dret que alega l' arxiduch d' Austría es lo més legal, conforme, ho han reconegut las més grans potencias y, convensuda per altra part de que 'l net del rey francés no es gayre amich de las llibertats populars, se decanta á patrocinar ab una constancia, de la qual se 'n oferirán pochs exemples, á son candidat.

En 1706, Felip V en persona sitiava Barcelona en la que hi havia son contrincant, pero l' amament y oportú auxili de la esquadra aliada l' obliga á emprendre una retirada desastrosa y marxa cap á Fransa. Tant s' havían cambiat las circunstancias en 1713, que las nacions han recouegut per rey d' Espanya al vensut de Montjuich, y pot estar per lo tant més segur del éxit en sometre á Catalunya. Barcelona no accepta la pau que se li ofereix y acorda continuar la guerra. Quatre dias després, als 13 de Juliol, comensa, baix la direcció del duch de Pópuli, aquell bloqueig que ha de durar onze mesos y ha de precehir á aquell siti que dirigirá lo duch de Berwich que es considerat lo primer general de la época. Entretant las principals poblacions catalanas se van subjectant reconeixent á Felip V, á semblansa de Cervera que sempre se li ha mostrat adicte y quedan com á rebecas al cap y al últim, Cardona y Barcelona. Las batallas durant lo siti son continuas y terribles, los assalts y las embestidas envers las bretxas obertas en las murallas son desastrosas per abduas parts, fins á tant que 's dona l' assalt general, lo més memorable de aquella centúria. Per fi aquell exércit combinat de castellans, francesos y d' algun altre país, compost de 197 batallons, 96 esquadrons entre cavallería y dragons y 130 canons y manat per 14 tinents generals, 18 marescals de camp y 22 generals que formen la plana major d' aquellas forsas y han sigut escullits entre 'ls més experts d' aque ls temps, ajudat per aquellas cinch escuadras, pot dir que després de grans penalitats y pérduas ha conseguit traspasar las murallas cap al tart de la tarde del 11 de Setembre de 1714 pero no pot encara mostrar-se ufanós de sa victoria, puig encara no té la ciutat dominada. Pera conseguirho, encara haurá de sofrir molt més de lo que pot imaginar-se.

En efecte; si 'l baluart de Sant Pere pera véncel ha sigut precis guanyarlo onze vegadas consecutivas, porque sos defensors sempre l' han recobrat á la bayoneta, are á cada carrer

que 's proposi recorre, haurá d' avansar pas á pas, passant per munts de runas y de morts y resistint la oposició dels ciutadans que 's transforman en uns héroes verdaderament admirables, y si 'l concepte sembla exagerat podrém canviar-lo per aquest altre, per lo de sublím, perque efectivament á tanta altura arriban los ciutadans de Barcelona, ja que en lo mancament de forsas corporals motivat per lo suportament durant molts dias de fatigas superiors á las que la naturalesa pot suportar, acosats per la fam y la malaltia, encara 's resisteixen en una série de combats á quals més empenyats y terribles, que en aquella situació ben be 's pot dir que sols signifiquen per ells l' afany d' animar á son decandit esperit que ja ha perdudas totas las esperansas d' un triomf d' esplendorosa gloria, pera impulsar-lo á conseguir aquella gloria molt més honorífica encara, que es la que sols alcansan los que saben morir invencibles.

Per fi, aquell tan nombrosíssim exércit de terra y mar se ha fet amo de Barcelona que no comptava més que 2000 homes de tropa entre cavalleria é infanteria, essentne los restants defensors tots los seus habitants sens distinció de sexe, estat, ni categoria. Durant la lluyta sostinguda en los carrers y que ha durat unas 48 horas, aquellas 44 companyias de granaders y 49 batallons, han perdut 6000 homes, nombre relativament superior á las pérduas tingudas en tot lo siti, puig ab tot y que arribaren á vuyt mil, Berwich, que pera guanyar una ciutat que si 'ns fixém á son perímetre fortificat no podém menys de reconèixer que no era molt gran y encara una bona porció del terror de dins las murallas despoblats perque no hi havia més que hortes, abandonada á sas propias forsas, faltada de defensors perfectament disciplinats per esser son ofici la carrera de las armas, havia tingut de menester tanta de gent y además entre mar y terra tants elements de guerra com suposan 160 canons y 24 morters dotats á 12 tirs per hora, los quals enjegaren més de cent mil disparos de canó y més de quaranta mil bombas, pera acabar sa obra per cert ben poch gloriosa, hagué d' acudir al incendi. Aixís no faltá á nostra patria tan volguda, dirém ab un escriptor estranger cap dels horrors que s' acumularan á Jerusalém lo dia que fou vensuda per Tito, ni cap dels flagells que delmaran la capital de Fransa quan hagué de sofrir los excessos de

la lluyta civil que se suscitá precisament per motiu de qui era 'l que havia de rellevar á Carles VI quin regnat va escáures en la primera meytat de la quinzena centuria.

Pera ferse cárrech dels estragos materials causats á la propietat, no hi ha més que recorre la part més antiga de la ciutat y observar entre 'ls edificis més vells quants n'hi ha de subsistents desde feixa anterior al 1714 y d'aquesos quants n'hi ha de modificats ó restaurats en dias propers á la cayguda de Barcelona. Sabut es que quan aquell generalíssim, fill natural del duch de York, pogué arribarse fins á la catedral, no pogué entrar al presbiteri per lo gran munt de runas que s'hi havían anat acumulant ab los destrossos ocasionats en aquella part del santuari y si aixó s'explica d'una construcció tant resistent, preguntaréu ¿cóu quedarían las que de bon tros no ho eran tant?

Gran havia sigut la sotragada; més que suficient pera abatre per sempre més la preponderancia d' un poble Barcelona busca en lo treball la seva rehabilitació y avansa decidida per aquest camí á aconseguir, sino sa personalitat política, sa preponderancia intelectual, industrial y mercantil. La vinguda del francés primer y las conmocions políticas després, sembla que han de ser grans obstacles á son desenrotllo; pero si 'l retardan, no l'encallen del tot. La importancia que ha adquirit, se manifesta fins en la part principalíssima que 's veu compromesa á tenir en los aconteixements polítics que 's desenrotllan. Entre 'ls que més predominan en aquell període que comensa ab l'aparició dels afrancesats y va continuant entre *blanchs y negres, verts y madurs* n'hi ha un que no devém passar desapercebut.

A mitj mes de Novembre de 1842 lo poble barceloní se revolta; no hi ha necessitat de saber lo per qué; tal volta ben be no 'n treuríam l'aygua clara. Se mostra tant y tant arborós, tant ferm y decidit, que 'ls carrers de la Argentería y Nou de la Rambla, á falta d'altres punts de la ciutat que enterament han cambiat d'aspecte, podrien contarnos los desastres que sofriren las tropas. No cal dir més sino que 'l capitá general va véures obligat á tancarse á la Ciutadela y que 'ls soldats no tingueren més remey que sortir fora las murallas, ó fer com la que estava acuartelada en los Estudis, adherirse avans que morir de fam al moviment popular. A tal extrém

arribá la cosa, que 'l regent de la corona va créures obligat á venir personalment pera veure si podria conjurar lo conflicte, y una vegada arribat y assessorat de la situació, no trobá altre remey que manar bombejar.

Era 'l dia 3 de Desembre del any 1842. Cap allá á mitjdia lo castell de Montjuich comensá á cumplir la ordre que desde Sarriá li havia donat lo general Espartero. Fins prop de las duas de la matinada durá 'l bombeig. Durant aquellas tretze ó catorze horas varen caure sobre Barcelona 1014 proyectils de canó de totas classes y midas; 600 bombas enjegaren los morters; lo demás foren granadas reals y balas rasas. Més de cinch centas casas varen ser destruhidas; lo nombre de botigas, establiments y magatzems en que tot fou malmés per los cascós de lo que queya al mitj del carrer y esplotava, es incomptable. Sorprés lo vehinat per una tan extrema y sobtada resolució, esma-perdut, veyent que la intervenció de personas digníssimas que s' havíen interessat en que no passés avant tal ordre, no havia obtingut lo resultat que s' esperava, no va tenir altre recurs que pensar en quins edificis podria acullirse pera esser fets á prova de bomba y la imaginació va trobarne molts més dels que realment existían. No cal dir de quina manera y com varen omplirse 'ls temples que 's consideraren prou resistent. Los que no tingueren aquest recurs varen escullir lo reconet del pis que habitavan y cregueren més segur, encomanantse á Deu tot esperant que una bomba vingués á ensorrar la casa. Altres, més despresos, pensant que podían estar més segurs en lo carrer que tancats en una habitació, puig era més fácil veure venir lo perill, en consecuencia més fácil fugirne, anavan en collas per carrers y plassas tot cantant, pero no moven escándols ni cometent cap excés. Sotmesa la ciutat, va parar lo bombeig.

En l' any vinent, lo poble va altre cop revoltarse. Als 23 de Juny, lo general Zurbano avisá desde Igualada al Ajuntament barceloní fentli sapiguer que las tropas venían cap aquí y que tenia ordres donadas á Monjuich que al primer insult que 's fes als soldats bombejessen la ciutat, no parant fins á deixarla arrasada per complert, y que seria inútil tota reclamació, puig estava decidit á cumplir lo que indicava.

Ferse pública la noticia y comensar tothom á prepararse pera abandonar la ciutat, va esser cosa de poch temps. Aviat

no hi varen haver prou carruatges pera traslladar lo més precis á las poblacions del voltant. Portar uns quants trastos á Gracia, per exemple, costava lo que vulgarment se diu *un ull de la cara*. Los cotxers y carreters varen guanyar lo que varen volguer, perque, com tothom anava á comprométrels ab tanta insistencia y no hi havia ningú que volgués esperar-se, la boca los hi era mesura. Fins los malats, los borts y 'ls boigs del hospital foren portats á fora. Se pot dir que Barcelona quedá deserta. Afortunadament hi hagué criteri, y al arribar los primers dias de Juíol ja pogué la gent tornar á casa pera recordar per sempre més lo gran tragí que donaren *las bombas falsas* del general Zurbano ó de Sant Joan.

Posteriorment vingué aquell período revolucionari de tres mesos que s'anomena la *Camancia* y, encara que no hi hagué cap bombeig propiament dit, ab tot, los que varen conseguir-lo, recordan be 'ls estragos causats per los disparos de canó que de Montjuich, de la Ciutadella y del Fort de don Carles continuament s'estavan fent, y sobretot no han oblidat aquell 24 d'Octubre, diada del Arcangel Sant Rafel, patró del president de la Junta Central don Rafel Degollada. Durant tot lo sant dia no va parar ni un sol moment de sentir-se las descàrregas de canons, havent-se disparat 1351 projectils. Pera fer-se càrrrech de la destrossa ocasionada en los edificis, bastará dir que, com la Junta se reunía á Casa de la Diputació, la cúpula del saló de Sant Jordi quedá foradada per varis punts per lo que varen véures obligats los directores d'aquell moviment á reunir-se á un altre lloch. Y havent escullit la Trinitat, com tampoch se veyan segurs, al últim s'ajuntaren á la sagristia del Pí, sens dubte pera estar resguardada per aquell gegant de pedra que forma 'l campanar de la propia iglesia. Lo mirador de Santa Clara, l'Aduana, la Llotja, los Porxos d'en Xifré y 'ls edificis més importants varen rebre de debó, y no parlém de totas las casas particulars que 's trobavan á tret de canó perque la que no quedá enterament destruïda quedá ben malmesa.

Habitants d'una casa del carrer de l'Avellana coneguda per la casa de la Bomba, per havernhi caygut una en un dels ànguls que forma 'l cel-obert central de la finca, anant á parar á un armari reconer del tercer pis sens explotar, fa disset anys que som ben testimoni del efecte produhit en l'esperit

públich per las bombas d' *Espartero*. Després de prop de cinquanta sis anys que va tenir realisació aquell fet, encara no passa cap dia que la bomba que serveix d' aparato al primer llum de gas de la escala no sia visitada per alguna persona; tant, que 'ns atrevím á dir qu'es lo monument més visitat y per lo tant més popular de Barcelona. Venen á véurela y fins á tocarla tota classe de personas de tots estats y categorías. Coneixém un sacerdot que no pot pas passar per la cantonada del carrer sens arribarse á veure aquell trasto que li recorda al bon senyor que, trobantse junt ab sa familia y altres vehins recullits en la iglesia de Montesió que hi havia encara no fa molts anys á la plassa de Santa Agna, refiats de que l tal temple podria resistir, á lo mellor se veuen sorpresos per una bomba, que després de foradar la volta de la nau foradá la del chor de las monjas y arribá fins á terra de la iglesia deturantse allí y no ocasionant altre mal personal que l' esglay que es de suposar.

La tal bomba es una bola de ferro, buyda, d' uns 5 milímetros de gruix, 98 centímetros de circumferencia y 34 de diámetro, la qual en la part superior ostenta un bech de 6 centímetros de diámetro en son coll y que 's desenrotlla fins á 9. Un quefe d' Estat Major que se la mirava temps enera ab un altre militar va indicar que no n' havia vist de tan grosses.

Y al arribar aquí, avans de terminar aquest llarch article, no puch menys que pagar un tribut de reconeixement al benemérit barceloní de nom enterament desconegut que va fer que s' enjeguessin aquesta y altrás bombas que no varen explotar. Havém averiguat que las tals bombas foren tiradas en moments de descuyt dels oficials. Un dels artillers era fill de Barcelona y pogué persuadir á sos companys de que també podían tirarse bombas descarregadas y may ocasionarian tant dany. La bomba que va caure en un jardí d' una casa del carrer de Mercaders, la que, foradant lo sostre del camaril de la Mare de Den de l'Ajuda va deturarse al peu de la santa imatge, y altres, justifican la versió contada fa set ó vuyt anys per lo mateix excelent patrici á una casa hont aná á ferhi un petit trevall de mestre de casas qu' era son ofici. Que Deu li premihi tan meritoria acció, com nosaltres li premiaríam á esser-nos possible.

Amenassats no fa moltas setmanas de que la escuadra

de Watson vindria á bombejarnos, ja que havém obtingut la sort de no tenir que presenciar tan gran flagell, demaném agraïls al Senyor que es lo Deu de la pau, que il·lumini á tots los espanyols, perque, aprenent en lo que ha passat, sá-pigan sobreposarse á las circunstancias, aprofitant y utilisant tots los elements de riquesa y prosperitat que 's perden, des-terrant tot esperit de venjansa, sempre impropí de cristians, de manera tal que, fent fructificadors los beneficis d'una pau que tan costosa 'ns ha resultat, caminém decidits á la consecució d'un benestar social y d'una civilisació la més esplendida, impulsats per la esperansa y fé de que resultarán una veritat práctica aquellas paraulas dels llibres sagrats: «Bena-venturats los que ploran, perque riurán després» si conseguím arribar á esser superiors á nostres enemichs.

Y si algú digués que tals propòsits son irrealisables, los hi preguntaré tres cosas: ¿Qué era la ciutat de Barcelona després del memorat siti de 1714 entre las demás d'Espanya? Segurament la més decayguda. ¿Quin lloch ocupa ara? Sens dupte 'l primer. ¿Cóm ha lograt referse? Trevallant.

RAMON N. COMAS

LA MORT DEL COMTE DE SANTA COLOMA

I

¡Válgans Deu, quina gentada
baixa avuy montanya avall
pel camí de Barcelona
tan bon punt lo jorn es nat!

Son segadors de la terra
bruts de sanch y espitregats,
cayguda la barretina
y ab la faixa arrossegant
que baixan del bosch frenétichs
fent dringar ab goig la fals.

Es lo cap de torrentada
que ha nascut entre 'ls penyals
y estimbantse com un monstre
dú 'l ressó de llivertat.
Es la veu de la venjansa
que baixant del Montserrat
s' estén arreu per la terra
xopa de bullenta sanch.

Un home 'ls mana; son rostre
plé de rábia y flamejant
espurneja la venjansa,

lo seu puny estreny la fals
y son respir de rancúnia
sembla 'l buf de tempestat.

Al entrar á Barcelona
lo segador s' ha parat
y 's paran al seu darrera
sos coratjosos companys;
fa dringar sa fals tallanta
y 'n responen centenars
y aquell dring com xiscle fréstech
s' ha perdut per la ciutat.

—¡Via endins, los de la terra!
los diu aixecant la fals,
¡segadors de la montanya,
via endins y sempre avant;
may reculi vostre ferro,
clos lo puny per esclafar,
y ab lo ronch de la venjansa,
alséu críts de llibertat!

Y la terra tremolava,
tot sentint sa veu de sanch,
las campanas de ' iglesia
tocavan balandrejant,
y 'ls segadors, via endintre,
se 'n entravan á ciutat.

II

Las campanas de l' iglesia
tocan planys, balandrejant,
ensá rebot una porta
y grinyola'l forrellat,
enllá se sent ofegantse
l' adeu de mort esglayant
y l' udol de la venjansa
s' estén com l' ona del mar.

Sona un tir, xiula una bala,
y al bell mitj de la ciutat
s' ha sentit un crit de lluyta
esgarrifós, corgelant.
Tothom hi corra ab las armas,
tothom crida ¡libertat!
Si doscents ab fals n' entraren
més de mil s' han revoltat.

Un home dret los espera
á la plassa del palau
esquitxat de sanch negrosa
que li brolla del costat,
—¡M' han ferit!—roncant exclama,
¡llamp de Deu, la pagarán!
la daga que duch pels lladres
lo virrey la estrenará!
¡Segadors, al puny las armas
y á voltejar lo palau,
víscan los furs y la terra,
¡muyran los traydors! ¡Avant!

Y 's barrejan estenentse
Segadors y ciutadants
y 'l terrible crit de «¡Muyra!»
ja ha passat de cap á cap.
Uns portan la daga roja
degotant bullenta sanch,
altres estellas y massas,
altres ferros y destrals
respirant foch y matansa
com tigres assedegats.
Y 'l crit de «¡Muyra!» ressona
y fins trontolla 'l palau!

Ja se senten corredissas,
ja fumeja la ciutat,
si 'l comte es á la Dressana,
lo poble ja l' ha voltat;
sonan tirs y xiulan balas
y dringan dagas y fals
y 'l virrey suat d' angoixa
tremola fret y esg'ayat.

III

Es al cap-tart, y la terra
s' enfosqueix de tempestat,
y un núvol morat y negre
ha sellat de mort l' espay.

Lo poble crida que crida,
las balas passen xiulant
y los murs de la Dreissana
tremolavam esquerdats.

Lo cel ennegrit roncava,
lo llamp creuhava l' espay
y l' onada escumejanta
rebotía entre 'ls penyals.

Dos homes tapats de rostre
baixavan esparverats,
tot saltant de roca en roca
cap á l' arena del mar.

—¡Son al mar! ¡al mar!—cridaren
segadors y ciutadants
y l' ona de gent s' aboca
saltant rocas y penyals
y dringan las fals y dagas
y s' ou un crit esglayant...
Negra sanch tenyeix l' arena
que la xucla ab vera fam...
¡Lo virrey gelat cadavre
jau en las rocas del mar!

Y l' onada de tempesta
que rebot escumejant,
llengoteja aquell cadavre
d' ulls entre-oberts y enrampat...
Are 'l xucla endins l' abisme,
are 'l rebot pels penyals
y 'l llansa lluny de las onas
entre las rocas de mar...

JOSEPH PARADEDA y SALA

L' AVARO

La tarde havia caygut. Una estelada lluhenta de Desembre comensava á deixarse veure sobre un fons blavench que anava salpicant de munió de punts brillants.

De la terra tantsols se 'n veyia la silueta dels arbres despullats quin brancatge, mogut per l' ayre fret de la hivernada, remorejava una cadensa trista. Los de la riera arreglerats tocantse 'ls branquillons produhían ab lo fregadís un soroll sech com si un aixám d'esquelets, dantse las mans, volguessen gosar l' hora seva responent ab sa dansa á la campana de la parroquia que ab drinch que 'l vent feya vibrar anunciava als vius una oració pels que foren.

La nit venía rápidamente; fumerolas que sortían tremolosas de poblal era la única manifestació de vida en aquella hora. Enllá més gebró, més basarda; lo mas de la Xupa tot solet en la clotada del torrent ab son baluart mitj enrunat y las portas esberladas que li donavan tot l' ayre de miseria y de malastruguesa com lo nom que portava. Fret, sols aquest era l' amo y senyor de la encontrada, fora 'l ventet joliu que parlava á estonas, la natura reposava ab silenci de tomba.

En aquesta hora y ab pas segur malgrat la poca llum que 'l cel reflectava, un home al semblar jove y tapat ab la manta

fins als ulls, feya vía en direcció al mas esmentat; al arribarhi, tentá per terra fins á trobar un roch ab quin doná dos ó tres cops á la porta del baluart. Després d' una estona de sentir desbarrar y cruixir uns golfos al temps que una veu preguntava:

—¿Quí truca?

—Soch jo, Cisco,—lo baluart quedá franquejat al nocturn trucaire que ajudá á assegurar la entrada que acabava de passar.

—¿Qué fa l' oncle?—preguntá 'l nou arribat al Cisco.

—Encara jemega; tota la tarde no fa mes que demanarte.

—¿Ha vingut lo metje?

—No 'l vol. Diu que no té mal per morir y que 'ls metjes envenenan. Per lo que hi fa á n' aquest mon... Morís avuy, demá festa.

—Cisco? es ton amo y 'l meu oncle.

—Tantseval, es l' afecte que li portém... al capdavall lo mateix que ell á nosaltres. Estém en paus. Avuy nos ha fet matar lo gos.

—Redeu, ¿l' Alerta?

—Sí, 'l pobret; ja no empaytará més alosas; ab un tret n' ha tingut prou ¡me mirava ab una cara de perdó!

—¡Pobrissó! ¿Que n' ha fet alguna?

—S' ha menjat las quartas; ell ho ha sapigut per ta mare que li ha dit ignoscentment, y com la funció ja s' havia repetit altra vegada, á la segona l'ha fet fusellar. Y ben mirat igual nos passarà ben prompte á nosaltres, perque en aquesta casa, de fam ne patím tots, y 'l dia menos pensat probaré si 'm puch atipar ab lo menjar de las gallinas.

—No té cor l' oncle.

—Ni cor ni entranyas. Fer matar á una bestiola que li ha salvat més d' un cop la virám! No té perdó; avuy ho déyam ab lo Jaume: ¡morirá ab una boca més badada!... Atúrat que m' ajudarás á barrar aquesta porta, es á dir: porta, llenyer; tot lo de casa es aixís, aguantantse per miracle. Pren lo llum, que jo 'm quedo aquí baix; lo Jaume deu esser á dormir al estable y vaig á ferli companyía, al menos allí no s' hi sent tant fret. Au, santa nit.

Lo Joan passá per entremitj de rimas y eynas de pagés que estavan disseminadas ab desordre per la entrada, anantse á perdre en la sombra del carro per reapareixer al pujar la escala que portava á las habitacions de dalt. Allí vingué á rébrel sa mare que havia sentit sa arribada.

—¿Qué fas noy? ¿Per qué no pujas desseguida? Ton oncle está frisós de tota la tarde d'espera: de segur que la Tereseta 'n té bon xich la culpa.

—Ho encerta, ¿per qué no haig de confessarho, que hi ha cap mal?

—No ho digas pas á ton oncle; está prou cremat de la tardansa, que no caldría més que afegirli ton enamorament.

—¿Pero que es un pecat estimar á una noya quan un ja té la edat de pensarhi? Creu per ventura que tothom farà com ell que no s'ha casat per no pagar los drets de parroquia?

—No intentis dirli per ara; sabs que sa voluntat no 's tors y ja 't contestá un més arrera que eras massa jove.

—Sí, una criatura, á vintisis anys... donchs que haig de casarme a's cinquanta?

—Mira que abocas lo llum y cau l'oli.

—Tant se m'endona, no ho veu, l'oncle... ¡Ay, ara hi entrava ab la barretina nova, no s'armaría poca gresca si la veyal!

—Cambíatela, es millor, ¡qué hi vols fer si té aquest gènit estalviador!

—Digueu avaro, no 'l defenseu, que tothom lo coneix. A casa cap mosso hi fa anys lo Cisco avuy m'ha parlat d'una manera que no sembla pas que l'aguantém gayres mesos; y fins jo 'm cansaré creguéuho, mare.—

Tot enrahonant aixís, arribaren á la cambra del malalt. La habitació era gran, dismantelada, solcat lo guix del trespòl d'immensas esquerdas capritxosas com verdadera carta orogràfica, fumadas y rojencas las parets per una continuïtat de anys de no rebre la acostumada má de cals. Tot havia anat prenent una tinta igual, trespòl, parets y sostre, color de miseria barrejat ab deixadesa. Era alló un cau per homes; á un extrém d'aquesta sala, demunt de dos banchs, hi havia 'l llit reservat á guarharhi 'l porch en sal, á son costat una rima de monjetas y en l'assiento de tres ó quatre cadiras que seguían cap d'igual y totes desconjuntadas, s'hi veyan endróminas,

drapots, espadenyas velles y altres objectes que l'oncle guardava, perquè ell no llensava res. No era més afortunada una calaixera y dos caixotes que encara s'hi contaven com a mobles luxosos; també 'ls parracots y pellingos que la cubríen, donaven idea de lo que guardaven. L'oncle jeya en una arcoba del extrém de la sala oposat ahont jeya 'l porch; s'havíen trobat per un d'aquestos designis de la Providencia, y afició debía portarli quan era l'únich que un cop mort tenia entrada en aquella cambra. Los demés, ni morts ni vius, podían may posarhi peu ni cama, l'oncle ho tenia terminantment prohibit. Per torsa major, llavors ho permetia sols a sa germana, y de quan en quan a son nebot, pero ben a pesar seu.

L'oncle feya vint dias que havia abandonat son cos demunt aquell mal engiponat llit de pots y banchs, de entre quin cobertor, que ho era un estripat gambeto de principis de sigle, eixían son cap y brassos descarnats de cementiri. Aquell vespre l'oncle estava possehit d'una vivesa estranya, tenia 'ls ulls molt oberts y en l'arcova's sentia tal fortor de febre, que fins lo porch, d'esser viu, hauria demanat midas higiénicas; portava ben marcada una infecciosa en son període álgit que havia anat progressant tal vegada per la tossuderia de renunciar al metje, que no volgué perquè li racavan las cinch pessetas anyals de conducta, Deu ho ha portat, deya, Ell ho treurá. Pero 'l mal s'anava fent gros y en situació ja difícil de combatre.

—Vaja, toca-son; ja t'hi enviaré a tú quan hakis d'anar a buscar la mort.

—A fe que no m'he aturat pas enlloch, mes com lo temps era bo y per la dressera's guanya mitja hora, no he pres la tartana a Sant Vicents y he anat a peu. Jo he pensat que vos ho estimariau més.

—Sent aixís ja es diferent, has fet be; lo jovent es per caminar. Jo soch vell y encara no sé que cosa es un trench, Aixó sabeu que son? cria ganduls... Sila, tinch set.

—Vols un xich de vi ranci?

—Ara mateix dech haverme begut la bota del recó.

—Totjust un parell ó tres de porrons.

—Com qui no diu res!... Tres porrons de ví reyal ab quatre dias...

—Ne fa més de sis que 'n prens; y encara que 'n fes quatre?...

—Per vosaltres... com que sou tant richs. . tantseval... be podém escampar, las cullitas ne donan prou, com hi ha mon!

—Fora, donchs, ¿que vols aygua?

—Potser que 'm donessis brou de pá; y, mira, demá no la matis encara la gallina, perque probaré de llevarme.

—De llevarte?

—¿Que 't pensas que estich tan mal? Porta la roba, veurás....

—¿Y ara?

—Oncle, no veyeu que vos refredaréu?—

Lo malalt, esbufegant y agitat per aquell esfors, posá 'ls peus á terra, quina mala impresió 'l feu creure més que las súplicas de germana y nebot. Retornat un xich per un glop de ví que ab un porronet li doná aquesta, interrogá toiseguít al jove:

—¿Ja has cobrat?

—Sí, pero m' ha tret mitja carga que diu que hi faltava.

—Lo Nasi es un lladre, no hi faltava res.

—Diu que vos ja ho sabíau, que ell ja vos ho va fer sapiguer pel carreter que la nostra mesura es curta.

—No pot ser, tot lo més que hi faltessin... vuyt ó nou porrons. Ja cal que demá hi tornis. ¿Ahont son los diners?

—Teniu, cent quaranta nou cargas y mitja á quatre duros, diu que fan aixó... cinch cents norant vuyt duros.

—Y mitja! Es un poca vergonya 'l Nasi, robarme dos duros... com si 'n tinguessim gayres... tant que un s' afanya!... Y paperots t' ha donat? Sempre 't deixas enganyar... Or, or, no més qu' or has de cobrar.

—No sabeu que ara no 'n corra?

—Que 'n busquin... Papers que semblan pera donar sofrins!—

Lo malalt estrenyía 'ls bitllets que li allargá son nebot com si volgués trossejarlos; una má seca, tremolosa, ab falta de tacto, los agarrotava d' un modo ben poch favorable á aquella mena de diner.

—Oncle, los estripeu.

—Que sabs tú?... Hi falta mitja carga.

—Jo vos he dit que 'l Nasi l' ha rebaixada; y després com que ja es sapigut que la nos ra mesura curteja...

—Quí t' ho ha dit? Aixó es mentida. Ves depressa que 't pagui la mitja carga y l' oli que encara 'ns deu d' enguany.

—Quín oli? Si 'l teniu cobrat fa dos mesos.

—No hi fa res, ell ja té diners, nosaltres som pobres, ves, ves desseguida.

—Sembieu boig. En aquesta hora de nit? Y deprés si l' oli no 'l deu.

—Millor, aixís entre tot farà més diner, pero que 't dongui or, molt d' or... Ves, ves, depressa... y apagueu la llantia perque l' oli 's destretura.

—Vols pendre un xich de vi?

—No vuy res... ¿qué feu aquí com á cirís?... Apagueu la llantia y anéusen .. aneu, no necessito á ningú.—

* * *

La cambra quedá en tenebras; los panteig del malalt continuá pronunciantse, l' ayre de sos llabis sortía xiuletejan, y 'ls planys seguits de la marfega al bellugarse sas pallas deyan en aquella obscuritat l' estat crítich del oncle. Sa germana ab tot y ser treta d'una manera tant imperiosa, plorá. Lo nebot... un somris despreciatiu se dibuixá en la boca del nebot.

—Teniuli compassió encara!—afegí 'l Joan tot anántsen.

—Que vols que 't diga, crech que ton oncle está molt mal; hauría dit que no tocava.

—Sembre l' ha tingut aquest génit, no 'n feu cas.

—Sento recansa de deixar-lo sol aquesta nit.

—¿No veyeu que 'ns ha tret? Jo no hi torno pas, y vos anéuvosen á descansar que prou ho necessiteu després de tant trescar al costat d'aquesta bestia ¡Ah! quín niu faríam mare, si 'm casava ab la Tereseta! No vos deixariám tocar de peus á terra ella y jo.

—Ara no hi pensis, pero si faltava ton oncle...

—Tantdebó.

—Calla, poch seny; aixó n' en broma.

—No ho volía dir, pero vos penseu lo mateix. Un home que no més viu y 's despacienta pel diner, no mereix altra cosa, ¡qué poca gent lo plorará!

—¿Has sentit?

—No.

—Talment diria que 's sent trepitj en sa cambra.

—No esteu aguniosa; aneu, aneu á dormir que es hora. No vol ningú, li faríam nosa, ha d' entaforar los diners. Que se 'ls empassi.—

*
* * *

Sí, l' oncle havia baixat del llit, ó, millor, s' havia deixat relliscar per entre sos pellingos posant sa planta xardorosa en lo trespol fret del cuarto.

Abrassat á sos bitllets de banch aná palpant lo llarch de la paret fins á sortir de l' arcova; desde allí llambregá la sala ab desconfiansa. La quietut lo voltava, estava ben sol, com ell volia, potser massa perque sobtadament tingué d' apoyarse á la paret.

—Si cridava á ma germana... no que se n'enteraria, altrás vegadas ho he trobat á las fosca. .¿Quí encén llum?... ¡Ah! la lluna.—

L' astre de la nit, amagat fins llavoras derre una boyra espessa esmunyí sa claror blanca per entre la esbadellada finestra deixant dibuixadas á terra sas deficiencias. L' oncle, esbufegant, continuava avansant sens deixar l' amparo de las parets. Més las camas no l' obehían prou y sas energías se perdían ab la fredor y silenci d' aquella sala que se li havia arrapat al cos fentlo tremolar com la fulla al arbre.

L' oncle tingué por, s' aturá y 's passá la mà pel front pera desvaneixer aque la situació. Y vejé que suava, una suhor glassada com son cor. Torná tambalejant á fer son romiatje y 's pará bruscament palpant ab neguit.

—¿Quí l' ha tocada?... La caixa era aquí... res... no trobo res.—

Convulsiu tocava tot lo que arribava á la mà de la paret á terra.

—Han robat mas pobresas... no hi ha res... tampoch á terra... ¡lladres!—

Y 's deixá caure demunt lo trespol escampant los bitllets que tenia apretats contra son pit y rebotent las pessetas ab drinch alegre aquell sepulcre del avaro.

—¿Quí tira diners?.... Son meus... tots.... y la caixa?... llum, llum.—

Llavors, redressantse, arribá fins á la finestra, obrintla de bat á bat. L'oncle rebé la llum ab una rialla imbécil; la fredor humida y mortal per ell, que respirá ab deliri, semblá tornarli momentaneament las forsas. Un raig de plata entrant á la habitació iluminá la estada.

—Es allí—feu l'oncle vejent la caixa, m'han cambiat la paret... aquesta paret era á l'altra banda... veyam si tot hi es.—

Lo malalt, articulant frasses incoherents, s'arrapá fort á una de las caixotas que hi havia arreconada al dret de la finestra, y després de grans esforços y gемеchs lográ retirar-la tres pams. Com cego furgá ab las mans fins á treure duas pedras y en lo buyt que deixaren las ficá ávidament pera acallar son desfici.

—Sí que hi son—digué ab un'altra rialla.—¿Quí entra?... no'n vuy més de llum... la paret se torna á cambiar.. no, que 'ls toco. ¿Quí tira diners á terra?... Son meus, tots meus son aquells. Au, tapém l'amagatall.—

Probá inútilment d'entafurar las pedras y tornar la caixa á lloch; sas forsas s'acabavan, alló era l'agonía d'un avaro. Li semblava sentir soroll y 's parava, creya sentir diners per terra é hi corría, y á tot aixó las pedras y la caixa allí sens que pogués tornarho á son estat primer.

—Tots hi cabrán, deya, aquestos que'm tiran, son meus... Allí han caygut... també hi han d'haver bitllets de banch.—

S'arrossegá fins al lloch ahont son curt enteniment li d'ctá que havia caygut per primera volta y torná de nou á palpar totpant sas mans un paper que apretá ab delit. Rastrejan y sens véurehi ja, se caragolava entre nn munt de favons omplint-sen la pitrera, en quin estat los creya monedas d'or. Fent un esfors supré m arribá fins al amagatall intentant tornarho tot á son lloch.

—Que pujan y m'ho volen pendre... y la paret torna á moures... donchs m'ho... enduch.—

Y abalansant la caixa caygué demunt d'ell ab soroll de llenya, aixecant una polsaguera que al raig de la lluna formá mil diabólicas figuras com si ellas s'emportessin l'ánima del desgraciat vell.

En aquell moment somnis de color de rosa vetllavan lo son d' en Joanet; la Tereseta y sa última entrevista amorosa, omplían son ser de goig. Sa mare sentí l' estrépit y s' aixecá cridantlo.

Los del estable també ho sentiren.

—Has sentit Cisco?

—Sí.

—Potser nos prenen las gallinas.—

Lo Cisco guaytá per una finestreta que donava al corral, la lluna, donanthi de ple, aclaría tots los recons d' una blan cor de neu.

—No 's veu res. Ma noy! quín fret que fa! —continuá tapantse ab la manta y tornánsen á son lloch pera seguir la son interrompuda.

—Y si fos l' amo, Cisco? Potser está pitjor.

—Que 'ls diables se l' endugan.—

Al endemá dematí lo trist brandar de las campanas senyallavan la fi d' un vehí del poble. Un home ja un poch jayo que ab l' aixada á coll sortía de sa casa, se 'n volgué convencer y ho preguntá á mossen Pere que en aquell moment eixía de la rectoría pera dir la missa.

—Y donchs es tantmateix l' oncle del Mas de la Xupa?

—Sí, aquesta nit ha mort.

—Poch lo voldrán al cel; no ha fet gens de be á la terra. Enguany pera deixarme una dobla de quatre tres mesos, me'n feu donar tres duros y mitj.

—Félix, guardéuli compassió porque no hi era tot, tenía la *manía del or*; reséuli un Pare nostre.

MANUEL DE URGELLÉS DE PARES

LA FILOSA

I

¿Quín segle t' ha inventada? ¿De quín país ets filla?
¿Quína va ser la dona primera que 't capí?
¿De las industrias totas tal volta ets la pubilla?
¿Quín continent, quína illa
bregá primer lo cánem y avans pentiná'l llí?

Faig excursions á Egipte, pregunto á Grecia hermosa,
de Roma 'ls camps segueixo restant sempre confús;
si 'ls pergamins regiro, ta historia apar duptosa,
per tot veig la filosa,
¡que 'n fa de temps que balla, que puja y baixa 'l fus!

A Aracne y á Penélope la faula las pregona,
de gineceus nos parla lo gran poeta Homer
y enlayra lo vell Plini la filla de Latona;
si ets ceptre de la dona,
filosa, ¿á quína dares, primera, ton poder?

Los fills de las Pirámides me diuhen: Isis bella;
los habitants de Atenas, Minerva, claman, fou;

y fila á Perú Mamma, y á Xina Vau capdella;
per tot arreu es ella,
regnat de la filosa, lleuger será ton jou.

Vegente en los Proverbis, ja't tinch, diguí, ¡dixosa!,
mes giro 'ls ulls al Exodo, Moisés me fa indecís;
per qué, per qué, lo Génessis no diu ab frase hermosa
que 'l fus y la filosa
ja Eva los portava sortint del paradís?

II

De tot arreu ets filla, tothom també 't venera,
lo cant de la filosa n' es cant del univers;
la germanor dels pobles avans de tu no hi era,
de pau ets la senyera,
pubilla de l' industria, regina del comerç.

Los dits de cent princesas mogueres ab defici,
de mils y mils d' esclavas sentires lo trist plany;
sens tu, may s' arriscaren cercant un port propici
las barcas del fenici,
per tu sas ordenansas dictava Carlemany.

Si á Raitenbach las albas de los teus flochs rajaren
y allá al Tíber las clámides que ja enaltí Herodot,
y al peu del Nil las cintas que als morts eternisaren,
ja ab tos borralls filaren
del sant David la túnica, d' Aaron lo blanch ephot.

A Dacca, Cos y Acaya s' admiran tas finesas,
Westfalia, Hessén, Turingia proclaman ton poder;
si donas nom á Fú ar y á Augsburg font de riquesas,
enlayran tas proesas
Holanda, Flandes, Bélgica, la terra, 'l mon enter.

Y los palaus poetisas y adornas las cabanyas,
y en processó t' oviro los continents seguir,
en jorns de pau omplenas las valls y las montanyas,
la guerra no te entranyas,
vinguts los jorns de guerra, se t' obre 'l monestir.

III

Dels dits de nostras ávies també lo fus s' esmunya,
 d' antich t' has arrelada per tots nostres indrets;
 las fibras de flor blava cultiva Catalunya,
 tothom aquí t' empunya,
 herencia dels besavis, guardamte encara 'ls nets.

Seguint la vall de Ribas, la conca d' Igualada,
 los camps d' Urgell, las pradas que rega 'l Francolí,
 per tot arreu t' he vista lluhint l' encerrosada,
 encar no eis oblidada,
 los donas catalanas encara fian llí.

Encar s' amara y brega, s' espada y se pentina
 per pobles y masías dels vells á la faysó;
 encara 'l pellús clapa la roja barretina,
 encara hi ha fadrina
 que fila y caragola ton clássich borralló.

Ab tu bressa que bressa la mare carinyosa,
 ab tu canta que canta, la vella, cant difús,
 festeja que festeja la nina més ayrosa;
 ¿quí no 't voldrá, filosa,
 si ab tu filá María la vesta de Jesús?

Mes ja á ciutat t' oblidan, ja 's veu sense recansa
 que als masos t' arreconan, bandera del treball;
 del temps de ton imperi pateixes l' anyoransa,
 ja lo progrés avansa,
 y lo progrés fabrica filosas de metall.

IV

Ja fa un remat de segles baixá del nord d' Europa
 lo torn de má, prenenste los flochs arreu, arreu,
 del castellet robante, més tart, lo brí y l' estopa,
 y anantli vent en popa,
 lo picapedrer Juérgens ab lo seu torn de peu.

Wiat las bregadoras, Pauls lo pinte 's queda,
ton fus de boix aplasta y viuda 't deixa Pil;
nasqué 'l barber de Pléston y tu quedares freda,
y, com ningú li veda,
volgué deixarte núa lo génit de Standhil.

Als primers anys del segle, Napoleó ofería
tot un milió de premi á qui matás ton art;
¡francés havia d' esser! comensa ta agonía,
lográ lo que volía,
lo premi se 'l enduya, triomfant, Felip Girart.

Monarcas t' enaltiren, matárente monarcas,
á Cloto y á Laquésis Atrópos ha seguit;
des que ta mort celebran, traydoras, las tres parcas,
á dintre de las arcas
sotrach y espetech d' ossos, filosa, s' ha sentit.

Brugit de boix y canya ressona poch, s' allunya,
las máquinas l' ofegan ab son terrabastall;
del fus ¿quí se 'n recorda? filosa, ¿quí t' empunya?
Per sempre á Catalunya
serás del foment símbol y emblema del treball.

V

Per las ciutats no ets viva, per los poblets no ets morta,
si lo progrés encanta, nos plau la tradició;
la dona catalana prop la cintura 't porta,
ella es la dona forta
per qui son panegírich va escriure Salomó.

Hereus ha trobat Héctor, Andrómaca pubillas
que t' ayman y 't veneran fent ton regnat etern;
com en los temps d' Elena, embolvas las faldillas
si á bodas van las fillas,
llensols de pare y mare té encara 'l fadrístern

Aquí, mentres festejan las ninas hisendadas,
que son del camp reginas, dels pagesius la flor,

de sos aymants ne reben l' anell, las arracadas;
quan son enmaridades,
filosas argentinas ab los seus fusos d' or.

Cantéu, cantéu, filosas de nostra aymada terra,
pels braus llensols filáreu. filéu penons de llí;
digáulos als qui vullan borrarvos de la serra;
«d' aquí ningú 'ns desterra,
que per filar mortals encara 'ns resta brí.»

No l' oblideu fadrinas, l' herencia més hermosa.
¿S' han declarat en guerra la canya v' l metall?
En vostras mans la feble será la victoriosa.

Per sempre més, filosa,
serás del foment símbol y emblema del treball.

JAUME BOLOIX

TOT L' ANY

(ÍNTIMAS)

A G O S T

¡Quina volta de cel tan estrellada!...

¡Qu' es hermós aqueix cel!...

¡Lo mon reposa! ...

¡Oh! L' Agost d' aquest any, ánima meva,
no l' oblidaré may, may de la vida.

Y aquesta nit que al comensá'ns miravam,
cóm la contemplo, aniquilat de joya,

portant al cor encare

l' últim esguart de ta mirada dolça,
lo frech de flor de ta maneta tébia.

Entre mos dits que tremolosos tenen
la blanca rosa qu' en lo pit portavas,
la guardo ab goig, y á cada instant l' acosto
á la vora dels llavis,
y, ab un recort d' adoració, la beso.
Me sab greu que s' escapi 'l seu aroma;

me sembla 'l teu perfúm, lo que tu escampas,
y 'm fa sofrir que se l' emporti l' ayre.
Y ab avaricia y ab anhel l' aspiro,
y m' entra fins al cor, y 'm reanima.

Me la miro ab amor; ¡pobreta rosa!...
¡Qué n' es de tendra, y delicada y fina!...
T' ha donat son perfúm tota la tarde,
y 'l calor del teu pit no més... l' ha morta!
¡Qué son débils las flors!... ¡Per res se moren! ..

Y torno á mirá 'l cel y las estrellas
que no sé quina pau de joya 'ns duhen:
es que 'm parlan de tu las nits serenas.

Pensant en tu, vegent á tu, la beso
una vegada més... y me 'n adono:
No son débils las flors; son molt més fortas
que la vida dels homes, quan s' entrega.
Es més forta que jo; jo que t' estimo,
no 'ls batechs de ton cor; una mirada,
un esguart que 'm donguesses, ó 'm neguesses,
¡un esguart teu, no més!... ¡me mataría!

.....
¡Qu' es hermós aqueix cell!...

¡Lo mon reposa!...

F. GÍRBAL JAUME

L' ERA Y LA ERA

CUENTO VALLESÁ

L'HEREU de casa Roure de Montornés cap dijous fa falta al mercat de Granollers. Va á caball d' una euga de marxa que 's gronxa tant com la fantasía del que la guía. Tant y tant ha anat ullant las pagesetas que hi acuden que s' ha fixat en una que de mercat á mercat l' ha fet esclau.

Ell agrada á n' ella, ella agrada á n' ell.

S' han enamorat. Los pares d' un y altre s' han enterat de lo qu' ells portavan secretament y han volgut saber de sos fills qué hi havia sobre sas relacions.

Abdós han sigut franchs y han declarat que estavan enamorats y que contant ab lo consentiment d' ells s' havían donat paraula de casament.

Sabent ja lo que volían saber, disposaren tenir una assentada.

Com á bons catalans no feren falta ni uns ni altres á la cita.

Convensudas las duas parts de que l' enamorament anava de debó convingueren dar son consentiment ab la condició de que anessin los pares del hereu ab ell á recorre la propietat de la pubilla: retornant la visita un altre dia la pubilla ab

sos pares á la propietat del hereu. Després parlarían dels contractes.

Convinguts los dias se cump'í lo promés.

Gran fou la satisfacció que tingueren tois quan van seguir lo regadiu, secans, vinyas, vernedas, boscos, celler, estables, corts, galliner, de la publi'la: aqueixa, joyosa, li deya á cau d' orella: tot es nostre, no devém un xavo á ningú: jo puch fer felís á un jove que no 'm porti enganyada: essent tu hereu com dius d' una propietat en que hi ha de tot com la nostra, serém molt felissos y podrem fer molt be als pobrets.

No cal referir la despedida de las duas familias. Lo crit de já reveure! ressoná per la salzereda.

Lo dia que la familia Roure aná á ca'n Bosch més de mitj Bigas va fer festa.

Lo dia que la familia de la publi'la aná á Montornés faltá poch com lo campaner no toqués á festa.

Anaren á seguir la hisenda com havían fet ab la de la publi'la.

Los dos enamorats anavan al devant de sos pares; darrera seguían las mares y demás parents.

Al esser á la quintana del regadiu lo jove li digué: aquest regadiu era nostre; aqueixa camparra era nostra; aqueixas vinyas eran nostras; aqueixos boscos de pins roures, alzinas y aquella brolla tot era nostre... y anant explicantli 'ls terrenos de sa propietat retornaren á la casa payral ahont, com á fí de sas explicacions y ab molt entussiasme afegí: crech que t' acabaré de satisfer aqueixa gran era que varem fer arreglar l'any passat, ahont compendrás de correguda que s' hi podén fer duas batudas sens que las eugas y batedors s' hi entrebanquin.

Acabat lo dinar, avans de despedirse anaren seure á l' era á l'ombra de dos ufanosos lledoners y s' entaularen las condicions matrimonials entre 'ls pares. La mare de la publi'la demaná que avans d' aprobar tant delicat assumpto era molt prudent consultar ab los enamorats si realment desitjavan seguir avant ó qué creyan més convenient.

L' hereu digué: jo estich ferm en cumplir lo que he promés.

La publi'la, mirantse ab ulls modestos á sos pares y ab ulls mitj despreciatius al hereu, respongué: ell m' agrada, sa

família també; pero hi ha una cosa que no 'm cap al cor ni á la voluntat.

¿Quína es? digueren tots los de la casa Roure, alsantse, com si 'ls hagués picat un escorsó.

No es la era la que no m' agrada; es l'era: respongué ab ferma a la pubilla.

Y 'l casament s' esfumá.

VICENTS PLANTADA Y FONOLLEDA

Mollet del Vallés, Juliol de 1898.

LA FESTA DE VILABERTRANT

Lo sol va escorrentse darrera las montanyas llensant sos raigs daurats entremitj de nívols esllingats quan donan l'adeu al dia; tota la plana queda calmosa, abatuda de la gran calitja; l'horitzó 's va enmoradint, la planuria agafa una nota cendrosa que armonisa 'ls trons crusos del gran astre.

A través d'uns alts xiprers s'hi aixeca un campanar ab sos finestrals romànichs y fent raminoxlas van passant una cúrrua de barretinas vermellas.

Tot just se sent lo soroll de la tenora lo jovent corra cap al poble y allí comensa la gran gatzara.

Lo flaviol senyala la sardana y totduna l'arbre de la llibertat qu' es el mitj de la plassa 's veu voltat de cercles que van rodant al entorn seu; las barretinas vermellas saltironan mentres la música toca.

Quína alegría més franca! Com se nua 'l cor pensant en nostra terra estimada, vejent lo jovent disfrutar de costums tant bonicas! De moment semblan tots germans y un se 'ls mira volguéntloshi dir, jo també'n soch de catalá; també conteria 'ls curts y 'ls llarchs de la sardana. Y ells, afanyosos,

sols se preocupan dels punts fent punteretas ab los peus y las noyas ruixosas los van seguint.

Tan bon punt acaba una orquesta comensa l'altra y la gent se remou y va creixent lo bullici. Allí tothom parla com nosaltres. M'apar que si se 'ls parlés en calsevulga altre llenguatge no l'entendrían pas.

Totduna 's senten las campanas senyalar lo rosari y per moments minva la fressa; la claror del dia 's va perdent y l'arbre de la llibertat queda sol y trist. Sembla que plori com anyorantse de veure l'esplayament de son jovent que á sa ombra s'entregava als goigs tradicionals de la terra. No t'an-goixis al veure la foscó de la nit, que demá també sortirá 'l sol. Aquest núvol negre que passa damunt teu es volander. Quan tornarà á sortir lo dia, los primers raigs de llum serán pera tu y perque ta ombra aixaplugui als fills de la terra catalana.

Quína angunia fa veure que en los pobles del Empordá que encar conservan tradicions y costums tan catalanas, los noms dels carrers estigan escrits en castellá! Fins aquí, fins á Vilabertrant ha arribat lo verí maligne de la desdixada centralisació.

JULI VALLMITJANA

¡TEMPESTAT!

Lo sol de mitjdía tot l' entorn caldeja,
arreu amarantlo lo seu viu ardor;
la xeixa rossenca dolsa 's balandreja,
s' inflan y colltorsan las espigas d' or.

Lo pagés esmola la fals, y las mira,
restant cada volta més embadalit;
en lo graner pensa y llavoras gira
al cel mitj plorosos sos ulls, agraphit.

A rengles las garbas á extendre comensa,
ab dolsas cantadas, com brau segador;
ni un sol cap de núvol entela en l' inmensa
volta endomassada la bella blavor.

Mes de sobte ovira, com una coloma
que d' una collada s' hagués parat dalt,
alsarse lleugera feble y blanca broma
dels monts que l' enrotllan en lo pich més alt.

La broma es petita, mes pel vent infantse
á cada mirada creixer més la veu,

y, tornantse negra y anant aixamplantse,
comensa á taparne lo cel blau arreu.

Prest de totas bandas núvols s' apilonan,
com monstres garfintse ab furient ardor,
arreu s' encastellan, y, en tant s' abrahonan,
surt de sas entranyas fera borinor.

A dalt de l' ermita brandan las campanas,
també al lluny se 'n senten al poblet vehí,
feble claror passa per las clarianas,
no, la d' ans cascata de polsím d' or fí.

Pels voltants acaba ben be d' enfosquirse,
apar que arribada la negrenca nit,
lo cel ben depressa s' afanya á ennegrirse,
gronxa las espigas un ayre aygalit.

Totduna, preludi d' horrible tempesta,
negres ocells volan en grossos estols,
arrebassa 'ls arbres de soca poch testa
ventada que aixeca montanyas de pols.

Per afraus y concas ab esgarrifansa
retruny ab gran forsa lo tró quimerut;
del pagés se gela al cor la esperansa,
puig de sas suhadas mira 'l fruyt perdut.

L' un darrera l' altre los trons espetegan,
llampechs reblincantse recorren l' espay,
cau la pedra seca que 'ls núvols engegan,
y 'l pagés ab l' eyna fuig cor-prés d' esglay.

Ab quatre gambadas arriba á sa aymada
masía, hont l' esperan tremolant de por,
l' esposa volguda, l' avi y la maynada
que, quan entra, esclatan tots en un sol plor.

Veu la pedregada que engruna la xeixa
que havia d' esserne lo seu pa estimat,

que despulla 'ls arbres y 'l brancatge esqueixa,
y un camp de miseria torna sa heretat.

Mes ni irat renega, ni pert la esperansa,
creyent com sos avis adora al Senyor,
mentre 'ls seus fills ploran, ab gran confiança
á son Deu envía encesa oració.

De consol omplintlo l' oració sagrada,
amunt lo transporta y veu clarament
com sobre l' espessa negra nuvolada
sos raigs d' or escampa lo sol resplendent.

Mes amunt lo soli veu del Deu Altíssim
que ab gran sabiesa governa los mons,
entre tots los homes repartint, justíssim,
riquesa y pobresa, ditxas y afliccions.

Y, quan la tempesta ja ha passat, malmesa
mirant sa cullita clama resignat:
«Deu meu, benvinguda sia la pobresa,
fassas ara y sempre vostra voluntat.»

JÓAN B. ALIBERCH

LO FORN DE RAJOLAS

—¡Llamps qu' abrusin cel y terra
llansi Deu contra 'l francés!—
deya en Blay, mentres la guerra,
per la plana y per la serra
mantenia 'l foch encés.

—¡Ell m' ha cremat las garberas,
ell m' ha mort muller y fills! .
Tremoláu hosts forasteras;
tombaré més granaderas
que no mato al bosch cunills.—

Aixís mestre Blay parlava,
quan s' estava al forn, á solas,
mentres lo vent, que udolava,
sota un cel roig escampava
lo fum del forn de rajolas.

Y lo fum, destriantse en l' ayre,
feya flochs, monstres, fantasmas...
y la brosta, espetegayre,
la sentía 'l rajolayre
com á tirs y dringar d' armas.

Lo fum se caragolava;
 com si 'l cor se n' hi emportés,
 lo vell, ab la vista anava
 seguintlo, y tant s' hi encantava
 que, encenentse més y més

—¡Míralas! deya, roig d' ira.
 Ja van passant las llegions!—
 Y 'l fum... s' aplanava... s' estira...
 passa... 's pert... y ell torna:—Mira;
 batallons... ¡més batallons!—

Y 'ls contorns de las fumeras,
 omplenant sa fantasía,
 li van tent passar banderas,
 y munions de granaderas,
 y carros d' artillería.

Y passen... y van passant
 com llegions que l' infern llansa,
 y un glop de fum va formant
 la sombra del Imperant
 que abat al mon desde Fransa.

Si 'l forn llansa una guspira,
 li fa 'l foch de la mirada
 ab que l' univers capgira;
 y 'l vell, ab lo llamp de l' ira,
 li torn' la seva abrusada

y diu:—Passa; omplirás fossos
 y á la fi dirás: «No puch.»
 Tots hi deixaréu los ossos,
 y caurá á terra, fet trossos,
 l' aligot xalat al Bruch.—

II

¡Pobre mestre Blay!... No hi 'vía,
 de deu horas al entorn,

com la d' ell, rajolería,
ni cap més, del art tenía,
per coure obra, millor forn.

Gerrer, ensemps qu' ensenyat
del seu ram de fer rajolas,
tant estava ensinestrat
per 'quell cantó, com nomnat
per fer cantis y cassolas.

Si un bógit al plá rodava,
era ab los catufuls d' ell;
si un avar atresorava,
la gerra, 'hont l' or amagava,
era obra del gerrer vell.

Mes, va comensar la guerra,
va vení á Espanya 'l gabaig,
y, no fent ja cap més gerra;
—¡Au! digué, ó lliuro á ma terra,
ó no só home si no ho faig!—

Y ell, y dos fills que tenía,
gentils com dos poms de flors,
van marxá' aquell mateix dia
deixant á l' Agna María
desfeta en un mar de plors.

¿Y cóm no ¡pobreta noya!
si, ab son pare y sos germans
s' enduyan tota sa joya?
¡Soleta, y tan bonicoya,
no 's va escapar d' un rellans!

Va entrá' á n' al poble 'l francés
fugint d' Abrera, poruch;
l' Agneta. . no digué m res.
Massa en Blay ho crida ofés,
tornant endolat del Bruch:

—¿Sabs lo qué 's diu, malhaurada?

—Massa ho sé per ma dissort!

—¡La meva filla estimada
per l'enemich deshonrada
que á los meus dos fills ha mort!

¿Aixís, mentres jo 'm batia,
venjavas tu als teus germans?

—Així 'ls vaig venjá' aquell dia,

—¡Válgans la Verge María!

—¡Válgans la Verge y los sants!

Digué, y, ab cara abaixada,
restá en Blay, plorant sorprés
lo mal fi de sa jornada:
¡Sos fills y sa honra estimada
robat li havia 'l francés!

Y, mentre ab forta congoja
plorava 'l vell, sanglotant,
ella mirava, com boja,
un mahó crú de terra roja
que tenia al seu davant.

III

L'escuadró de corassers,
quan entrá 'l francés al poble,
duya, entre 'ls seus cavallers,
un dels capitans primers,
fill, á Fransa, de gent noble.

Y... va dir una comare...
va dir; ningú ho sab ben bé;
que, mentre 's batia 'l pare,
li va fer la gara-gara
la filla del rajolé.

Lo cert es que, al s'endemà
de la batalla del Bruch,

sense com ve ni com vá,
lo corasser va faltá',
ó per mort, ó per poruch.

Lo seu segón, trist, s' excita;
li ha comptat algú que, á solas,
li va dar ella una cita,
y, ab l' escuadró y sa sospita,
se 'n va á n' al forn de rajolas.

Lo tinent, pregunta. Ella
diu que no l' entén de res.
Salta ell, irat, de la sella,
y 'l vell, que 's veu ja en capella,
tremola y mira al francés.

Lo francés veu mahons á terra
rojos, com clapats de sanch,
y en Blay li respón que s' erra
perque 'l fanch d' aquella terra
tira més á roig que á blanch.

Lo tinent, no convensut,
veyent ja apagat lo forn,
se n' hi va entrar resolut,
mentre', en mitj de la quietut,
es registrat tot l' entorn.

Lo vell tremola de por;
la noya riu ab feresa...
s' ou un crit... després un plor...
y 'l tinent... groch, mut d' horror,
porta un áliga francesa.

Cremant, fosa d' un cantó,
la presenta á la fadrina
al damunt d' un tros de mahó...
No se sent ni una ramó'...
Lo vell, trist, tot ho endevina...

L'escuadró está sempre alerta;
la filla, ab lo cor sorprés,
ni á trobar resposta encerta...
Terra roja descuberta:
la sanch... era del francés.

FREDERICH SOLER

RECORDANSA

¡Prou m' enrecordo de la nit hermosa,
quan estavam sentats
sobre onada d' herbey que suau formava,
tot baixant, la montanya cap al plá...

Lo teu cap sobre 'l cel se destacava
y á la lluna en son plé,
semblavas de la nit la gran deesa,
bella y voltada de radiants estels.

¡Quína nit!... Tot quietut y tot gaubansa...
mirantnos, plens d' amor,
felissos y callant... Una sola ánima
feyam abdós, volant fora d' est mon...

.

¡Ay! tot, tot ha passat: pensar en ella
ja trist de mí! no vull...
Un sol cop hi he passat per la montanya,
y lo que vaig sentí explicar no puch.

Lo lloch en qu' ella estava vaig conèixer,
 y vaig sentir com fret;
 semblava que aquell lloch fos sepultura
 y ella hi fos dins, y que 'm mirés rihent...

Apartant ma mirada esmortuhida
 vaig mirar plé de sol
 l' ayre immens, y allà baix l' hermosa plana,
 y 'm vaig sentir malalt, més trist... més sol...

ARTHUR GIRBAL BALANDRU

